

ACC. N:R M. 14243: 1-20.

Landskap: *Västergötland*

Upptecknare: *hantbr., född 1900 i Redslared
Carl Eliasson, Lönjunga*

Härad: *Kind*

Berättare: *upptecknaren m. flera*

Socken: *Redslared*

Berättarens yrke:

Uppteckningsår: *1956*

Född år i

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Husbondefolk och tjänstefolk. s. 1-20. LMF 105.

Västergötland

Kind

Redslared

1956

Uppt. Carl Eliasson, Svenljunga

lantbrukare

född 1900 25/1 i Baskered Redslared Vg

Redslared den 22, 1957.

Folklivsarkivet.

Grund

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

Tusån den tecknad några papper,
som jag efter bästa förmåga har ifyllt,
det är berättelser som jag hört av gamla
personer för mycket länge sedan, men
som fastnat i minnet. Jag har själv haft
arbetsansättningar vid jordbruket & från
munder gårdar, första året 1917. Så det är
delvis egen erfarenhet, annars är det för-
hållanden i släkt av 1800-talet & om.
1940 som åsyftas i mina papper.

Vi får ha godkända resakta dags-
mitt med papprens återstående.

Det frågaförmedel som jag sist erbjöd
från Er skick jag ifylla och återstärda
snarast.

Hälsningfullt
Carl Eliasson.

ACC. N:R M. 14243:1.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUNDBup 105
1.Ålmsåsa Föreläsningen. (För omkr. 50 år sen.)

På gårdar som föddes omkr. 20 nőt-
bruket brukade en bonde som ej hade
barn som kunde deltaga i arbetet,
i sin tjänst ha en fullgod eller reneven-
dning, ständigt ^{dessutom} en mindre diong-
pojke, samt en jungfru på en 18-20 år,
då måste också husbrudfolket vara
arbetsfria. Men kanske hade också på
gårdar / eller 2 Långare som gjorde 1 dag
avseende ^{pr. vecka} med egen kost, alltså
födde sig själva på dagverksdagarna.
En sådan gård utgjorde då i regel $\frac{1}{4}$ mantal.
Givtvis fanns det fjärdings-gårdar som
hade mindre djurbesättningar, ofta be-
roende på ekonomiska förhållanden,
jords bärkraftighet samt även den
resen skenfri, husbrudens diongtighet
(m.m.)

ACC. N:R M. 14243:2.

Ullmanns färbeslender.

Här i färbaren finnes även små-
bruket I. ex. $\frac{1}{16}$ mt. färbare avbr. 4-5 mjölkr
kor och / arbetslöst, $\frac{1}{32}$ mnt. färbare
2 kor och dragdjur. $\frac{1}{8}$ mnt. färbare
8-10 nötkreatur och 2 tiostar. För det
meste är det gårdar i nämnda färb-
lek som färbeslender här i färbaren
och här existerar sedan långt tillbaka
på 1800 talet. På 1800 talet ^{fanns} så mycket
tiostar som nu, men hade då även
istället. För omkring 50-55 år sedan
hade man ej på långt när så tiostar i
arbete som nu, men arbetslöst
och mycket länge än nu, man var
i färbaren redan kl. 5 på morgnarna och
långt innan, alltså vid lunchtid,
vid 8-9 på förmiddagen kunde man
sluta som först, alla 10-11 på vissa gårdar.

2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUNDElinor
RedstarellBrännabo
Red-
starell

ACC. N:R M. 14243:3.

Slutet för tillanden.

För åren 50-55 år sen, hade man
stater eller gifta jordbruksarbetare
anslötta i jordbruket. Troligen i
mycket stora utsträckning än nu.

Numera sköter gårdägaren med
hjälp av faktorer och andra maskiner
ofta sin gård ensam, kanske stundom
av biint ^{tillgängliga} på betetskraft. Det finnes en

för 50 år sen. { Gård utsträckt för en ung som heter
Stora Ebber, där hade ännu en gård
2-3 gifta jordbruksarbetare eller stater
i tjänst, dessa avlönades då ej med
konstanta pengar till och till, utan
delvis in natura, alltså med span-
nål och potatis, mjölk m.m. vilket
var vanligt. Gården föder omkring 30 nöt.
Gården skötes numera mest enl
utan stater.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

3.

ACC. N:R M. 14243:4

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

4.

Allmänna förhållanden.

All en lantbrukare numera kan
sköta en medelstor gård (10-15 kor) ensam,
dock med hjälp av hustru och muskimer,
bror också på att det finns en hel
massa arbete som man numera
inte besötte sig med, men som
man förs i tiden utförde med stor
noggrannhet. Vid 1900-tallets början
brukade man i slättertiden sköda
över 200. Stora som växte långt ut
på mossarna på slättermarkerna, till
gick det inte att använda några
muskimer, till måste man använda
lär, och räpse ihop höret för hand, ej
hellre kunde man köra med häst,
till fanns inga vägar, till var under
blöt.

ACC. N:R M. 14243:5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

5

Allmänna förhållanden.

Såsom förut nämnts fyllde man senare på allt ångkraft ute på myrmarkerna för en 60 år sen och långt tillbaka på 1800 Talet. Denna sorts kreatursföda kan man numera aldrig vara på, det för mycket av arbetstiden, man kan inte använda maskiner, man måste sköta för hand samt bära höet i s.k. kagnar på ryggen upp på lundbarken. Man hade ständigt små lador uppbyggda långt ute på mossmarkerna där lade man in ångkraft till vintern kom och man kunde sedan mossmarken fyllas till höst med hö. Numera har man insäddat gräs och där man kan ta sig fram med traktor (alltså uppe på fast mark).

ACC. N:R M. 14243:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

6.

Allmänna förhållanden.

En fjärrer, d. s. g. eller pipa som man
sade förr i tiden, tog i allmänhet plats
hos lantbrukarna för ett år isär, för
ca. 40-50 år sen. Senare i tiden an-
ställde man sig t. o. m. för minaden
(manadsgäst) med en lön av 30-40 kr. 1920-talet
per. mån., för en fullgod jordbr.-arbetare,
jämta för kött och huskum. (ogift.)

Höbetsfördelning.

Bland arbetarna som lantbrukarna
helst gillade sjöla var utfodringen av
djuren — All mat till hökorna — Kött till
korna och alla andra svin m. m., och
andra ord de t. o. m. ^{man} arbetarna. Hus-
modern köll med huskum, "pipan"
skötte mjölkningen — all disk och
rengöring ^{innehåll}, samt färd i ord och värde
m. m.

ACC. N:R M. 14243:7.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUNDFiskerifredning.

Bländ arbeten som lantbrukarna 7.
 drängar fick utföra från i tiden 18-1900-talet.
 märktes de flesta bränderna i skogen och
 jordbruket med täta och ofta, att sköta
 om all dikning på mossjordarna, luggning
 av all brännved på vägar i skogen som i ord
 boden. Till drängen om sidan fanns sköter
 alla utplanta kullor, som
 göring i lundgårdar, ryttning av hus-
 djuren samt vana påskett lite vinsten.
 Ländna arbeten som rengöring av
 trädena avröjning av den simplaste
 snittens arbete och drängarna vore själva
 skivorna till till, liksom all utplundring
 av gäddor, i vissa fall även sotning av
 skrosterna. Rengöring av drängarna sotade fanns
 också på 1800-talet vilka fridades land och
 rike omkring.

ACC. N:R M. 14243:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUNDTjebbsfordelning.

I Kinds byggnadsårsäga på 1850-1860 tallet
att Skatén av hustrar var något som man
inte skulle befalla sig med, det var
ett arbete som var både simpelt och
nedsättande. Här fanns emellertid en
man av Fattarsläkt i Södra Kind, som
åtog sig sådant arbete, hans egentliga
namn var Oskar, han kallades Rite och
stille Flöare-Fredrik. Han åtog sig ^{även} sådana
arbeten som kastning av djur - förtening
av koppel, även Hållsöm m. m.

Blund äldre personer ansågs det
att hustrar var odugligt som minsko-
föda, även så sent som 1910-15, fanns
folk som inte åt Rite av hustrar.

ACC. N:R M. 14243:9

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUNDFolkets fördelning.

Vid slutet av 1800-talet och nollkristiden
var det kvinnorna som skötte om
hushållningen av inälvorna, att säga
av hunden reid nötskapet och skötte
arbetet, så är det än idag, liksom för
50-60 år sen. Ju mer gott om arbetet
det blivit reid industrin ju svårare
har det blivit för hushållarna att få
färdigställa, det är nästan omöjligt
att anställa reid sig "där och där" (1957)

ACC. N:R M. 14243:10.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUNDTibets ork förtid.

Tibetsortiden för en jordbruksdålig
för omkring 30 år sedan, eller på slutet
som 1935 varade en dröjande arbetstid
omkring kl. 5 på morgnarna till kl. 8, eller
senare på kvällen. På 1800-tallet var arbets-
tiden mycket längre, man var i farten
redan kl. 4 på morgnarna. Då var ant att
ackte får ork en tjänsse hade inte
mycket att välja på, det var även gata
om acktofolk för lantbrukarna ^{däremot} att välja
på. Fritiden för tjänsen var sedan
efter arbetstidens slut. Frikvällen var
nog ganska okänt. Efter arbetstidens slut
vid omkring 8 tiden på kvällen fick
giovvis dången vara borta en stund,
man borde helst gå till söngs huset
för att vara i så god arbetsform som
möjligt nästa morgon.

10.

ACC. N:R M. 14243:11.

Arbetslid och Fritid

Allt mindre äga användas till tungt
 arbete förskrämt mest när det en för-
 äldare än pojke eller flicka blifvit den
 fattigare befolkningen, för i tiden för
 en 40-50 år sen, även som de, blifvit med
 beträffning från kommunen, överlämnat
 i någon hushållningsanordning. När
 denna kunde de av den ländska och
 tjätläsa skolan, de förestod inga öfr-
 beäddingar för ovan nämnda pojke eller
 flicka. Tivote för tjänarens egen rekning
 fick utföras efter arbetslidens slut, alltså
 vid omkring 8 på kvällen. En fridag kunde
 möjligen skämmas på begäran, i den minsta
 bröda arbetslid, några bestämda fri-
 dagar förskrämt inte. Komma att en tjänare
 fick mat med sig vid besök i föräldra-
 hemmet var nog ytterst ovanligt.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

11.

ACC. N:R M. 14243:12.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

12.

Ungarna

Stämde som brukar äga till mellan
husbunden och tjänare förskam stäm-
dan men inte ofta. För arbetsbrida
leder på drängen eller pigan, upp tidigt
på morgnarna och sent i säng om
dagens tiden. Till följd av den långa
arbets tiden försökte ofta tjänare
att anse i arbetet eller ta sig lite
frilä när husbonden inte såg dem.

Det var emellertid inte till att
stå i jordbruks-drängen ^{och} på 1800-talet

I vestiska fall förskam det att dräng
eller piga stämde i hemmet i familj i
25-30 år, dessa räknade sig då som
familjens medlemmar. I österna fall var
det god tjänare och enighet. - - - - -

Särskilda dräng-och pigkammer
funns nästan alltid.

8

fil 13

Blissson

ACC. N:R

M. 14243:13.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

13.

Ungarna

Bostäder för tjänstefolket var för
det mesta inrymda i utbussen, i enstaka
fall i själva husbyggnaden. Öppna spis-
förskor ofta i tjänstens rum, även
kunde man kominer eller kakelugnen

Omkring år 1940 började det bli allt
mer svårt manligt. Som kändigt tjänste-
folk, administrativt till omkring, det
är inte många som vill ha plats
reid jordbruk, man arbetar helst
för tim- eller dagspenning, man vill
vara fri sin söndagarna. Här omkring
ser jag inte om någon som har dräng
eller kungsskän. Jag har inte mer för-
bättrade tjänstens bostäder i en
reid över minn da ätt. På de större
gårdarna kominer jag inte till den
de ha det nu med bostadsförhållanden.

ACC. N:R M. 14243:14

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

14.

Mungädd.

Sina prisansliga ägodelar hade
 Gärnen föreslagna i sin res-
 koffertar vilka var tillverkade
 av trä eller plåt, Gärnen fick sig
 även anvisad en sin till godnatt
 där han eller hon kunde lägga upp
 sina gångkläder. Efter arbets-
 tiden fram reid 8 tiden på kvällen och fick
 därigenom sin dagens arbete i be-
 stämning för kvällen och nästa, inne
 i Lunds burskass köp eller rum som man
 kunde under middagen a. Nu var
 det ju ingenting som hindrade att
 därigenom tillbringade kvällen tillsammans
 hos kollegan i en dagstugumare i grann-
 gårderna. Pigan hade ofta arbete inne
 i gårds köket till fram reid 10 tiden på
 kvällen.

ACC. N:R M. 14243:15.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUNDUtgången

Vid måltiderna beströde husbonden
och tjänstefolk i regel åta rena
samma bord, dock inte alltid. För
på vissa förmåna gåvor, där hade
husbondet folkets särskilt rum där
man spiskade, alltså sattes förmåna
då i köket. I det husbonden rensade för-
ma bord beströde han så snart liksom
fram i rummet och förmåna rummet
dörren till utgången för att inte
med skarpa smutor var mattorna
mer än nödvändigt. Hos husbonden
folket särskilt matrum, så sattes de där
alla måltider, då kunde de ha bänkar
och rikliga kostar förmåna hade
ute i köket.

5

sid. 16.

ACC. N:R M. 14243:16.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

16.

Unggäringar.

Matbällningen besökt Fjäre
och husboudet folk kunde vara
mycket olika på olika gårdar och
brott i allmänhet på husboudet
folkets sparsamhet (snålhet) avseende
husmodrens gode vilja att sköta sitt
arbete. När man hade främsande kunde
man se en stor gästvänlighet även om
man i resedagslivet var yttre sparsam.

Sparsamhet är i allmänhet en utmärkan-
de drag för landsbygdens folk, utmärkt
i Björnsbygdens folk. Matbällningen för
landsbygdens fjärrfolk var mycket
företagsam på denna å, den lantbrukare
som är allt för sparsam och knapp kan
ej få något lätt arbetskraft numera, han
får sköta sitt arbete själv.

ACC. N:R M. 14243:17.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

17.

Umgänge.

I fråga om Gärstefolkets bänk-
platser i kyrkan så var det sådär i
Rensala att Gärstefolket hade sina
sittplatser i hus vid defolkets bänkar
(1800 Talu.) De 16 främsta bänkarna var
avsedda för bänkarna och deras Gärstefolk,
de 7 bänkarna därnäst var de
indelta knäktarnas och deras familjers
platser, samt bänkarna närmast
åt dörren var avsedda för laststuga-
sittarna. De 2 främsta bänkarna på lik-
heten i kyrkan var höjta sittplatser,
som sådär prästens kammarsvärd och
främsta, samt på prästens sidan
2 främsta bänkar deras fruor.

ACC. N:R M. 14243:18.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

18.

Umgänge.

Omtrent 1925 var det vanligt att
däggarna som till för var annan eller
var tredje söndag besökte på att djuren
måste skötas och söndagarna för att
söndagarna, var det knappt om ar-
betsfolk på gårdar fick däggarna mindre
frittid och söndagarna och till följd
tills blev kyrkobesöken mera sällsynta,
även så berodde det på den lön som
bede till kyrkan. På 1800-talet var det mera
att gå in i ledugårdarna, de varis lönigt
meda arbetskräver de än nu. Då fanns
inga mjölkmaskiner, ledugårdarna var ej
cementad, man skulle finhaka gran-
ris i massor att stå under djuren ned,
å huskelsverk skulle man finhaka
all halv till foder åt djuren, ett mycket
tidsödande arbete.

ACC. N:R M. 14243:19.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUNDHälsösnust. (1880-1900 Felt)

Hälsösnusterna kom i regel från
Laysare- och småbrukare-hus. En
i Örnäs hus och hus som i grannsösk-
narna sökte ungdomen anställningar.

De större bondgårdarnas ungdom
stannade ofta i huset, tills de gifta
sig undan för undan och skaffade
sig egna gårdar. Om någon av dötterna
kunde bli gift med en man från
strände Hälsösten så såg man inte
ill då uppå, att någon av sinerna
blev lärare eller präst kunde också ibland.

De kunde också rita ofta att döttern
på gården gifta sig med husbondens
datter. Husbondsfolket såg inte alltid
della med blida ögon. För husbondens och
sin yngas skull var det då. Klackare om
döttern med sin brud kunde ordna eget hus.

ACC. N:R M. 14243:20.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND.

Husbondens värd.

Den tillträdde anvisade tjänaren
husbondens tillnamn eller L. & Patron.

Vid tillträde av tjänaren anvisade hus-
bonden förnamnet på tjänaren eller
orksa tillträdades med "han eller hon"
stundom rätt och slätt med "du".

Vid post-tiden brukade husbonden ge
sina order. Senare förskan stundom.
Beställning i form av kort förskan ofta
i äldre tider. (20-25 år sedan) Numera är
det svårt att få tjänstefolk, så nu får
inte husbonden vara ovetande.

Allt tjänstens arbetskrav otillbörligt
utnyttjades för en 25 år gammal man som
samt att han stundom svärades
av ingen hemlighet. Allt husbonden förstag
laga åtgärder, som tjänaren på olika tid
flyttade förskan knäppare.

20.